

Kvalitetsarbete i förskola och skola

Studiehandledning

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING

Kvalitetsarbete i förskola och skola

Studiehandledning

Beställningsadress
Liber Distribution
162 89 Stockholm
Tfn: 08-690 95 76
Fax: 08-690 95 50
E-post: skolutveckling@liber.se
www.skolutveckling.se

ISBN: 978-91-85589-52-4
Löpnummer: 2008:5
Beställningsnr: U08:196

Grafisk form och illustrationer: Typisk Form designbyrå

Tryck: NRstryckeri, Huskvarna 2008

Inledning

Denna studiehandledning är ett komplement till stöd-materialet ”Kvalitetsarbete i förskola och skola, handbok i kvalitetsredovisning”, som gavs ut av Myndighet- en för skolutveckling 2007. Motivet för utgivningen var främst att stödja kvalitetsarbetet i landets förskolor och skolor. Förändrade bestämmelser i förordningen om kvalitetsredovisning och förnyade rekommenda- tioner i de allmänna råd som utgavs av Skolverket 2006, har inneburit ett ökat behov av stöd och vägled- ning i dessa frågor.

Syftet med studiehandledningen är att ge tips och idéer till dig som arbetar med kvalitetsfrågor på olika nivåer i skolväsendet om hur du på bästa sätt kan an- vända handboken för att utveckla kvalitetsarbetet i verksamheten. Under rubriken *Att Diskutera* finns ex- empel på frågeställningar som kan fungera som grund för diskussioner i olika arbetsgrupper och nätverk. Här finns också tips om hur du kan granska – *Att Granska* – eget eller andras kvalitetsarbete och under *Att Göra* får du vägledning om metodiskt tillämp- ningsarbete. Du väljer förstås själv vilka uppgifter du vill göra och i vilken ordning.

Studiehandledningen har samma målgrupper som handboken, dvs. i första hand rektorer och ledare i förskolor, fritidshem samt till kvalitetsansvariga i kommunerna, men också personal inom alla skolfor- mer med intresse och ansvar för kvalitetsarbetet. För att underlätta arbetet med studiehandledningen har den fått samma struktur och utformning som hand- boken.

Flertalet frågeställningar, gransknings- och tillämp- ningsövningar är generella, dvs. riktar sig till kommu- ner och huvudmän (samtliga ansvarsnivåer), samt till

de skol- och verksamhetsformer som omfattas av be- stämmelserna om kvalitetsredovisning.

Författare till studiehandledningen är Jan Håkans- son, fil. dr. i pedagogik, med lång erfarenhet som ut- bildare och handledare i kvalitetsarbete inom alla skolformer.

Vi hoppas att du får stor nytta av denna skrift och att den kommer att bidra till ett framgångsrikt kvali- tetsarbete i din verksamhet.

Kjell Hedvall
Avdelningschef

Conny Haglund
Projektledare

Utvärdering och kvalitetsredovisning inom skolväsendet

SIDORNA 9–27 I HANDBOKEN

De grundläggande kraven på kvalitetsredovisning inom skolväsendet innebär att kommuner och huvudmän, förskolor, fritidshem och skolor (även friskolor) är skyldiga att årligen upprätta kvalitetsredovisningar som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av verksamheten. Utifrån bedömningar av måluppfyllelse i relation till de nationella målen och formulering av åtgärder för ökad måluppfyllelse, är syftet att främja verksamheternas kvalitetsarbete och därigenom bidra till förverkligandet av de nationella målen, men också att ge information om verksamheternas kvalitet. De nationella målen lyfts fram som en betydelsefull utgångspunkt i arbetet med kvalitetsredovisningen. De nationella målen är också en grundläggande komponent i definitionen av kvalitetsbegreppet:

Kvalitet inom förskoleverksamhet och skola är en samlingsbeteckning för hur väl verksamheten uppfyller nationella mål, svarar mot nationella krav och riktlinjer, uppfyller andra mål, krav och riktlinjer förenliga med de nationella, samt kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån rådande förutsättningar (Skolverket, 1999).

Läroplaner och kursplaner för de olika skol- och verksamhetsformerna är således de mest väsentliga dokumenten i planeringen av kvalitetsarbetet. Samtidigt behöver de nationella styrdokumentet förenas med kommunens eget system för kvalitet inom skolväsendet.

Det gäller exempelvis skolplaner och arbetsplaner och andra dokument, där lokala prioriteringar och preciseringar kan bidra till en större tydlighet av såväl vad som behandlas i kvalitetsredovisningen, som hur själva kvalitetsarbetet genomförs. Skilda perspektiv på vad som är syftet med kvalitetsarbetet i en kommun kan också påverka det lokala arbetet (jfr s. 9, 13 och 14 i

handboken), vilket innebär att det kan finnas ett behov av att klargöra hur detta tar sig uttryck i den enskilda kommunen eller verksamheten (se frågor nedan).

Några viktiga begrepp när det gäller planeringen av kvalitetsarbetet lyfts fram: mål, uppföljning, utvärdering samt analys, bedömning och åtgärder inom ramen för kvalitetsredovisningen. Dessa begrepp blir väsentliga när man arbetar med den övergripande planeringen för kommunens, förskolans, skolans eller fritidshemmets kvalitetsarbete utifrån de två huvudfrågorna *vad* och *hur* (jfr s. 24 i handboken), oavsett vilken ansvarsnivå, skol- eller verksamhetsform det

handlar om. Å andra sidan finns också viktiga skillnader mellan dessa ansvarsnivåer, skol- och verksamhetsformer, vilket enligt de allmänna råden bör synliggöras i kvalitetsredovisningen. Planeringsarbetet bör således uppmärksamma både det som överensstämmer mellan olika delar av skolväsendet (t.ex. målområden som berör normer och värden och barns och elevers ansvar och inflytande), men också visa på skillnader utifrån de olika läroplanerna, de olika verksamheternas karaktär och målens olika konstruktioner och innehåll (t.ex. mål att sträva mot och mål att uppnå).

Att diskutera!

- Vilken roll spelar uppföljning, utvärdering och kvalitetsredovisning i kommunen / förskolan / fritidshemmet / skolan? Jfr t.ex. begreppen kontroll respektive främjande
- Hur och av vem styrs kvalitetsarbetet? Finns det olika syften på olika nivåer?
- Vilken betydelse har de nationella läroplanerna, den kommunala skolplanen, skolans arbetsplan och Skolverkets allmänna råd i det lokala arbetet med kvalitetsredovisningen?
- Hur används dessa dokument (såväl nationella som lokala) i arbetet med kvalitetsredovisningen och på vilket sätt hanteras de nationella målen i det lokala kvalitetsarbetet?
- Vilka rutiner finns för att skapa förståelse för de nationella målen i det lokala kvalitetsarbetet?

Att granska!

- Hur tydliggörs och redovisas de *olika* skol- och verksamhetsformernas förutsättningar, arbete och måluppfyllelse i kvalitetsredovisningen? Uppmärksamma särskilt de skol- och verksamhetsformer som enligt Skolverkets inspektioner behandlas i mindre utsträckning i kvalitetsredovisningar i landets kommuner (t. ex. förskoleklassen, fritidshemmet, särskolan, vuxenutbildningen).

- Utgå från dokument som visar planeringen av arbetet med underlaget för kvalitetsredovisning:
 - Använd punkterna på s. 14 i handboken och jämför detta med hur kommunens / huvudmannens / förskolans / fritidshemmets respektive skolans övergripande planering av arbetet med kvalitetsredovisningen ser ut?
 - Vad saknas och vad behöver i så fall tillföras eller kompletteras?
 - Granska särskilt hur den lokala prioriteringen och preciseringsen av de nationella målen ser ut med tanke på målens formulering och måldokumentens funktion (se checklista på s. 15 i studiehandledningen).

Att göra!

- Arbeta fram en översiktlig planering för kvalitetsredovisningen som omfattar ett eller flera år utifrån huvudfrågorna *vad* och *hur* (se s. 24 i handboken).
- Jämför planeringen med vad som rekommenderas i de allmänna råden när det gäller kvalitetsredovisningens innehåll.

Organisation och delaktighet i arbetet med kvalitetsredovisningen

SIDORNA 29–43 I HANDBOKEN

Kommuner/huvudmän, förskolor, skolor och fritidshem organiserar sitt kvalitetsarbete på många olika sätt för att möjliggöra kommunikation och på så sätt skapa delaktighet. De tar även metodiskt skilda utgångspunkter för att systematisera kvalitetsarbetet. Av beskrivningarna från de olika kommunerna och verksamheterna framgår t.ex. att ansvar ges till *särskilda personer* i kvalitetsgrupper, utvecklingsgrupper, ”lärgupper”, ledningsgrupper etc. med ansvar för planering och genomförande av olika delar i kvalitets- arbetet. Det handlar även om att nyckelpersoner – ”kvalitetspiloter”, ”kvalitetssamordnare”, ”lokala utvärderare”, etc. – får uppdrag knutna till kvalitetsarbetet utifrån sin kompetens och sina ansvarsområden. I vissa kommuner låter man medvetet *olika intressenter* med *olika perspektiv* systematiskt medverka i kvalitetsarbetet t.ex. personal, chefer, rektorer, elever, barn i förskolan, föräldrar, politiker eller representanter för näringsliv och samhälle. Av exemplen framgår användningen av olika strategier eller *särskilda rutiner för kommunikation kring kvalitetsredovisningen* s.k. överlämningar, dialoger, återkopplingar eller oppositionstillfällen. I det sammanhanget blir det återigen aktuellt att fundera över vilka intressenter som ska vara inblandade och i vilka konstellationer.

Två huvudsakliga perspektiv kan urskiljas i hur kommunerna och verksamheterna metodiskt organiserar sitt kvalitetsarbete. I det ena fallet framgår en *betoning på metoder* t.ex. med en grundstomme av återkommande enkätundersökningar, vilka ofta kompletteras med andra underlag och rutiner för dialog runt utvärderingsresultat och kvalitetsredovisningen. I detta perspektiv återfinns också exempel på en systematisk användning av självvärderingsverktyg av typen BRUK¹, där olika indikatorer

¹ BRUK, Myndigheten för skolutvecklings nationella indikatorsystem för kvalitet i förskola och skola, är ett utvecklingsverktyg avsett att användas av förskolor och skolor för att bedöma kvaliteten i den egna verksamheten och som stöd för ett fortsatt utvecklingsarbete. Läs mer på http://www.skolutveckling.se/innehall/kvalitetsarbete_ledning/BRUK/

återkommande används för självvärdering av vissa områden. Ett annat perspektiv är att betona principer exempelvis genom att i kommunen övergripande ange kvalitetsområden eller mål och tydliga kriterier som ska ingå i kvalitetsredovisningen, utan att på förhand ange med vilka metoder underlag ska skapas. Vanligen förekommer en blandning av dessa infallsvinklar, dvs. besluten om vad kvalitetsredovisningen ska innehålla, kombineras med en idé om hur underlag samlas in.

Kvalitetsredovisningens struktur hänger också samman med organisationen av och delaktigheten i arbe-

tet med kvalitetsredovisningen. I förordningen anges några grundprinciper för detta (t.ex. att verksamheternas förutsättningar, arbete och måloppfyllelse ska redovisas) och de allmänna råden ger också förslag på en grundstruktur som kan användas. I kommunerna diskuteras ofta hur enhetlig utformningen av kvalitetsredovisningen ska vara. Vanligen används också någon form av ”mall” eller given struktur för de olika verksamheterna, ibland i kombination med vissa på förhand beslutade gemensamma innehållsområden.

Att diskutera!

- Hur fungerar sambanden mellan de olika ansvarsnivåerna och intressenterna i kommunens kvalitetsarbete? (T.ex. politiker, chefstjänstemän, skolledare, personal, elever, barn i förskolan, föräldrar).
- Hur märks den politiska majoritetens viljeinriktning i det lokala kvalitetsarbetet?
- På vilket sätt blir var och en i skolans, förskolans, fritidshemmets organisation berörd av arbetet med kvalitetsredovisningen?
- Hur skapas delaktighet i kvalitetsarbetet?
- Vilka särskilda rutiner för kommunikation runt kvalitetsredovisningen tillämpas i arbetet med kvalitetsredovisningen? Vilka för- och nackdelar finns med dessa?
- Vilka personer eller grupper har ett särskilt ansvar i arbetet med kvalitetsredovisningen? Vilka för- och nackdelar ser ni med den typen av organisation?
- Vilka särskilda metoder och/eller principer tillämpas i arbetet med kvalitetsredovisningen? Vilka för- och nackdelar framträder i förfaringssätten?

Att granska!

- På vilket sätt tydliggörs kvalitetsarbetets organisation och delaktigheten i arbetet med kvalitetsredovisningen?

Syns detta i kvalitetsredovisningen eller i andra dokument som upprättats?

- Jämför strukturen på några kvalitetsredovisningar med den som påbjuds i förordningen (SFS 1997:702): Förutsättningar – arbetet i verksamheten – utbildningens måloppfyllelse.
- Jämför strukturen på några kvalitetsredovisningar med den struktur som de allmänna råden påbjuder (Skolverket 2006, s.16, 17).

Att göra!

- Beskriv för någon ej insatt person hur kvalitetsarbetet (med syftet att skapa delaktighet) är organiserat i kommunen, skolan, fritidshemmet eller förskolan. Använd text och/eller bilder, modeller/flödesscheman för att illustrera:
 - Sambanden mellan olika ansvarsnivåer i organisationen.
 - Metoder eller principer som används.
 - Rutiner för beslutsforum eller möten för dialog och kommunikation
 - Vilka personer som har ett särskilt ansvar.
 - Elevers och föräldrars delaktighet.
 - Tidsplanen för innevarande och kommande år.

Kvalitetsredovisningens innehåll – förutsättningar

SIDORNA 44–51 I HANDBOKEN

Varje kvalitetsredovisning ska innehålla en redovisning av kommunens eller verksamhetens förutsättningar t.ex. ekonomiska, materiella, personella och organisatoriska förutsättningar. Urvalet av vilka förutsättningar som väljs ut och presenteras kan ske utifrån olika principer beroende på ansvarsnivå, skol- eller verksamhetsform. De allmänna råden har delvis skilda rekommendationer för kommunen/huvudmannen, skolan respektive förskolan och fritidshemmet. Det som förenar är att det bör röra sig om viktiga förutsättningar varav vissa kan redovisas som nyckeltal över tid. Av förklarliga skäl lämpar sig inte alla typer av förutsättningar för redovisning som nyckeltal. Det kan exempelvis röra sig om sådant som ändamålsenliga lokaler, säker ute- och innemiljö, tidsenliga läromedel osv. Dessa kan förstås beskrivas men även (som framgår av exemplen i handboken) värderas i relation till tydliga bedömningskriterier. I handbokens avsnitt om kvalitetsredovisningens innehåll (sidan 44) diskuteras också en indelning i *olika typer av förutsättningar*, nämligen *allmänna förutsättningar* (årligen återkommande, såväl nyckeltal som kvalitativa mått) samt *särskilda förutsättningar* (sådana som kan knytas till de mål- och innehållsområden som redovisas i den aktuella kvalitetsredovisningen).

Att diskutera!

- På vilket sätt uppmärksammas och redovisas allmänna och särskilda förutsättningar i kvalitetsredovisningen?
- Hur motiveras urvalet av de förutsättningar som redovisas? Vilka för- och nackdelar finns med det urval som görs just i er kommun/verksamhet?
- Vilka av ovan nämnda förutsättningar redovisas så att man kan följa förändring över tid? Hur lång tid är i så fall lämpligt?
- Hur kan man – som diskuteras i några exempel i handboken (jfr s. 49) – utvärdera vissa av dessa allmänna förutsättningar i sig t.ex. lokaler, läromedel, pedagogisk miljö?

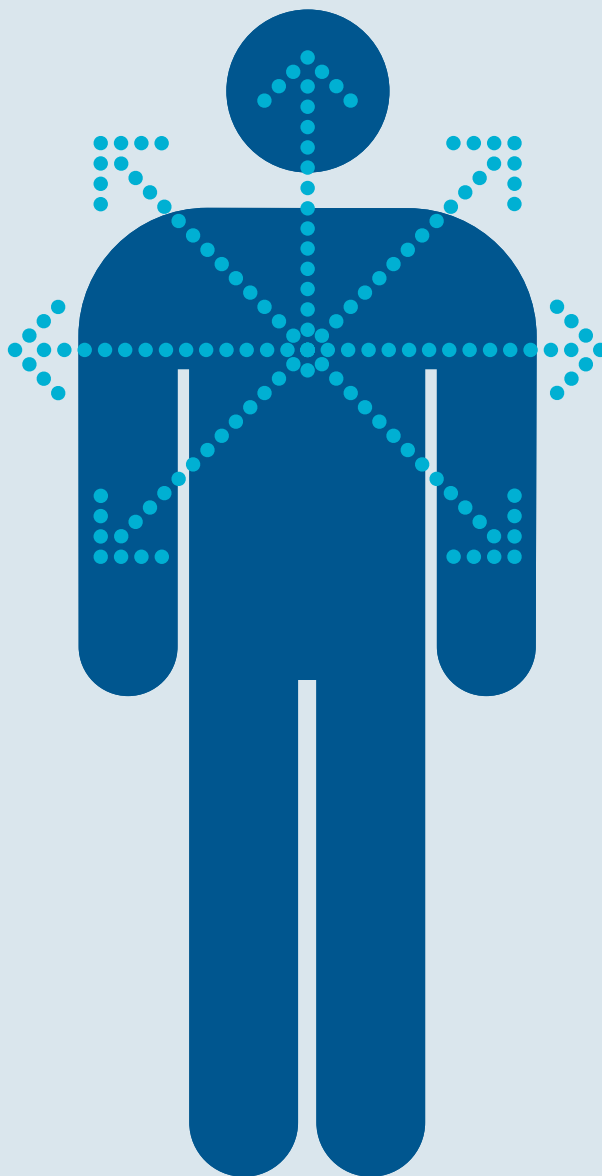
Att granska!

- Hur beskrivs och redovisas förutsättningar i huvudmannens/kommunens respektive verksamhetens kvalitetsredovisning? Vilka kopplingar finns till den indelning som görs på s. 48 i handboken?
- Vilka förutsättningar bedömer ni som viktigast ur kvalitetssynpunkt?

Att göra!

- Sortera/gruppera viktiga förutsättningar utifrån indelningen på s. 48 i handboken (verksamheten/materiella resurser/personal/barn och elever/ekonomiska resurser). Välj ut en viktig förutsättning per grupp och fundera över hur den lämpligen kan analyseras över tid alternativt utvärderas i sig själv.

Kvalitetsredovisningens innehåll – arbetet i verksamheten

SIDORNA 52–63 I HANDBOKEN

Exemplen i handboken visar vad redovisningen av arbetet i verksamheten kan innebära på olika ansvarsnivåer och i olika skol- och verksamhetsformer. Dessa exempel kopplas för kommunens del till rekommendationerna i de allmänna råden, som tar upp exempelvis utvecklingen av den övergripande styrningen och ledningen, kvalitetssäkringen (bl.a. av betygssättningen), pågående utvecklingsarbete, kompetensutveckling eller andra insatser som kommunen tar ett centralt ansvar för. Det kan också röra sig om kommunens egna verksamhetsmål för perioden, vilka återfinns i skolplanen eller i andra dokument som upprättats för den kommunala styrningen.

För de olika skolformerna handlar kvalitetsredovisningen av arbetet i verksamheten om de s.k. huvudprocesserna, arbetet med lärandet och undervisningen, arbetet med normer och värden och elevinflytandet, men även om utvecklingen av ledningsarbetet och personalens kompetensutveckling. I arbetet med lärandet och undervisningen ingår det som har att göra med uppföljningen av elevernas lärande (t.ex. i individuella utvecklingsplaner, studieplaner och åtgärdsprogram), men också betygssättningen. Rekommendationerna för förskolan och fritidshemmet lyfter fram prioriterade insatser i den pedagogiska verksamheten, dvs. sådant som under perioden varit angeläget att utveckla utifrån situationen på respektive förskola/fritidshem, men även innehållsområden som kan knytas till läroplanernas mål att sträva mot. Verksamhetens ledning och personalens kompetensutveckling är också angelägna områden för förskolan och fritidshemmet att uppmärksamma och redovisa.

På sidan 63 i handboken diskuteras hur förordningens krav på redovisning av arbetet i verksamheten kan tolkas på olika sätt när det blir fråga om att praktiskt strukturera innehållet i kvalitetsredovisningen. Några olika perspektiv identifieras i de exempel som presen-

teras (se också nedan under rubriken ”Att diskutera”). Det kan finnas anledning att i det lokala arbetet fun-

dera över hur man på ett logiskt sätt beskriver och värderar dessa s.k. huvudprocesser.

Att diskutera!

- Var i kvalitetsredovisningen kommer ”arbetet i verksamheten” in? Är det som en ”egen” innehållslig rubrik eller presenteras detta som en del av varje mål- eller innehållsområde? Ytterligare en variant är den som visas i exemplet från vuxenutbildningen (s. 55 i handboken), där man väljer att låta ”arbetet i verksamheten” ingå både som ett fristående avsnitt och som en del av redovisningen kring varje ”kvalitets- eller målområde”. Vilka för- och nackdelar finns i dessa olika sätt att hantera frågan?
- Vilket utrymme finns i kvalitetsredovisningen för de egna verksamhetsmålen eller de egna prioriterade insatserna?

Att granska!

- På vilket sätt framgår att kvalitetsredovisningen uppfyller kraven på redovisning av ”arbetet i verksamheten”?
- Hur värderas dessa pedagogiska processer eller utvecklingsarbeten i kvalitetsredovisningen? På vilket sätt relateras dessa värderingar till de nationella målen?
- Vilka innehållsområden finns med, t.ex. egna prioriteringar, ledningsfunktioner eller personalens kompetensutveckling?

Att göra!

- 1) Förbered en utvärdering för kvalitetsbedömning av arbetet med bedömning och betygsättning utifrån ett urval av mål och riktlinjer i Lpo 94 eller Lpf 94, några indikatorer i BRUK samt lokalt formulerade mål kring detta område:
 - a) På kommunnivå (där t.ex. likvärdigheten i bedömning och betygsättningen i olika ämnen granskas och värderas).
 - b) På skolnivå (där t.ex. elevernas och personalens uppfattningar om bedömning och betygsättningen granskas och värderas).

- 2) Lägg upp en utvärdering för kvalitetsbedömning av arbetet med utvecklingssamtalen utifrån ett urval av mål och riktlinjer i Lpo 94, Lpf 94 eller Lpfö 98, några indikatorer i BRUK samt lokalt formulerade mål kring detta område:

- a) I skolan (där t.ex. utvecklingssamtalet som grund för en framtidsytande individuell utvecklingsplan granskas och värderas).
- b) I förskolan (där t.ex. utvecklingssamtalets funktion som stöd för barnens utveckling och lärande granskas och värderas).

- 3) Lägg upp en utvärdering för kvalitetsbedömning av ledningsarbetet utifrån ett urval av riktlinjer i Lpo 94, Lpf 94 eller Lpfö 98, några indikatorer i BRUK samt lokalt formulerade mål kring detta område:

- a) I kommunen som helhet (t.ex. med avseende på organisation, delegation/ansvar, kvalitetsarbete).
- b) På skolan (t.ex. med avseende på det pedagogiska ledarskapet, ledning av arbetet med uppföljning, utvärdering och kvalitetsredovisning, arbetet med ämnesövergripande områden på skolan).
- c) I förskolan (t.ex. med avseende på det pedagogiska ledarskapet, ledning av arbetet med uppföljning, utvärdering och kvalitetsredovisning).

- 4) Utgå från målen att sträva mot i de olika läroplanerna. Planlägg särskilda utvärderingar i relation till dessa mål över tid eller säkerställ att värdering av dessa pedagogiska processer framgår i redovisningar av utbildningens måluppfyllelse.

1. 2.

4.

3.

U

Kvalitetsredovisningens innehåll – arbetet i verksamheten

SIDORNA 52–63 I HANDBOKEN

Exemplen i handboken visar vad redovisningen av arbetet i verksamheten kan innebära på olika ansvarsnivåer och i olika skol- och verksamhetsformer. Dessa exempel kopplas för kommunens del till rekommendationerna i de allmänna råden, som tar upp exempelvis utvecklingen av den övergripande styrningen och ledningen, kvalitetssäkringen (bl.a. av betygssättningen), pågående utvecklingsarbete, kompetensutveckling eller andra insatser som kommunen tar ett centralt ansvar för. Det kan också röra sig om kommunens egna verksamhetsmål för perioden, vilka återfinns i skolplanen eller i andra dokument som upprättats för den kommunala styrningen.

För de olika skolformerna handlar kvalitetsredovisningen av arbetet i verksamheten om de s.k. huvudprocesserna, arbetet med lärandet och undervisningen, arbetet med normer och värden och elevinflytandet, men även om utvecklingen av ledningsarbetet och personalens kompetensutveckling. I arbetet med lärandet och undervisningen ingår det som har att göra med uppföljningen av elevernas lärande (t.ex. i individuella utvecklingsplaner, studieplaner och åtgärdsprogram), men också betygssättningen. Rekommendationerna för förskolan och fritidshemmet lyfter fram prioriterade insatser i den pedagogiska verksamheten, dvs. sådant som under perioden varit angeläget att utveckla utifrån situationen på respektive förskola/fritidshem, men även innehållsområden som kan knytas till läroplanernas mål att sträva mot. Verksamhetens ledning och personalens kompetensutveckling är också angelägna områden för förskolan och fritidshemmet att uppmärksamma och redovisa.

På sidan 63 i handboken diskuteras hur förordningens krav på redovisning av arbetet i verksamheten kan tolkas på olika sätt när det blir fråga om att praktiskt strukturera innehållet i kvalitetsredovisningen. Några olika perspektiv identifieras i de exempel som presen-

teras (se också nedan under rubriken ”Att diskutera”). Det kan finnas anledning att i det lokala arbetet fun-

dera över hur man på ett logiskt sätt beskriver och värderar dessa s.k. huvudprocesser.

Att diskutera!

- Var i kvalitetsredovisningen kommer ”arbetet i verksamheten” in? Är det som en ”egen” innehållslig rubrik eller presenteras detta som en del av varje mål- eller innehållsområde? Ytterligare en variant är den som visas i exemplet från vuxenutbildningen (s. 55 i handboken), där man väljer att låta ”arbetet i verksamheten” ingå både som ett fristående avsnitt och som en del av redovisningen kring varje ”kvalitets- eller målområde”. Vilka för- och nackdelar finns i dessa olika sätt att hantera frågan?
- Vilket utrymme finns i kvalitetsredovisningen för de egna verksamhetsmålen eller de egna prioriterade insatserna?

Att granska!

- På vilket sätt framgår att kvalitetsredovisningen uppfyller kraven på redovisning av ”arbetet i verksamheten”?
- Hur värderas dessa pedagogiska processer eller utvecklingsarbeten i kvalitetsredovisningen? På vilket sätt relateras dessa värderingar till de nationella målen?
- Vilka innehållsområden finns med, t.ex. egna prioriteringar, ledningsfunktioner eller personalens kompetensutveckling?

Att göra!

- 1) Förbered en utvärdering för kvalitetsbedömning av arbetet med bedömning och betygsättning utifrån ett urval av mål och riktlinjer i Lpo 94 eller Lpf 94, några indikatorer i BRUK samt lokalt formulerade mål kring detta område:
 - a) På kommunnivå (där t.ex. likvärdigheten i bedömning och betygsättningen i olika ämnen granskas och värderas).
 - b) På skolnivå (där t.ex. elevernas och personalens uppfattningar om bedömning och betygsättningen granskas och värderas).

- 2) Lägg upp en utvärdering för kvalitetsbedömning av arbetet med utvecklingssamtalen utifrån ett urval av mål och riktlinjer i Lpo 94, Lpf 94 eller Lpfö 98, några indikatorer i BRUK samt lokalt formulerade mål kring detta område:

- a) I skolan (där t.ex. utvecklingssamtalet som grund för en framtidsytande individuell utvecklingsplan granskas och värderas).
- b) I förskolan (där t.ex. utvecklingssamtalets funktion som stöd för barnens utveckling och lärande granskas och värderas).

- 3) Lägg upp en utvärdering för kvalitetsbedömning av ledningsarbetet utifrån ett urval av riktlinjer i Lpo 94, Lpf 94 eller Lpfö 98, några indikatorer i BRUK samt lokalt formulerade mål kring detta område:

- a) I kommunen som helhet (t.ex. med avseende på organisation, delegation/ansvar, kvalitetsarbete).
- b) På skolan (t.ex. med avseende på det pedagogiska ledarskapet, ledning av arbetet med uppföljning, utvärdering och kvalitetsredovisning, arbetet med ämnesövergripande områden på skolan).
- c) I förskolan (t.ex. med avseende på det pedagogiska ledarskapet, ledning av arbetet med uppföljning, utvärdering och kvalitetsredovisning).

- 4) Utgå från målen att sträva mot i de olika läroplanerna. Planlägg särskilda utvärderingar i relation till dessa mål över tid eller säkerställ att värdering av dessa pedagogiska processer framgår i redovisningar av utbildningens måluppfyllelse.

Kvalitetsredovisningens innehåll – utbildningens måluppfyllelse

SIDORNA 64–73 I HANDBOKEN

Kvalitetsredovisningen av utbildningens måluppfyllelse för skolformerna bör, enligt de allmänna råden, alltid omfatta två huvudområden: normer och värden, samt kunskaper. Förskolans kvalitetsredovisning av måluppfyllelsen bör relateras till normer och värden, utveckling och lärande och barnens inflytande. Fritidshemmet kan när det gäller måluppfyllelse, utöver detta, relatera till skollagens bestämmelser om skolbarnsomsorgens uppgift att komplettera skolan och erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. Dessutom finns riktlinjer i Lpo 94 om samverkan med föräldrar, som fritidshemmet kan utgå ifrån. Lägg märke till att förskolans och fritidshemmets redovisning av måluppfyllelsen alltid handlar om hur väl verksamheten har arbetat *i riktning* mot de nationella målen. Kommunen och de olika skolformerna kan utöver det även redovisa måluppfyllelsen i termer av hur väl de nationella målen *förverkligats* (jfr skillnaden mellan mål att sträva mot och mål att uppnå).

Något som tydligt framgår av exemplen i handboken är att kvalitetsredovisningen av måluppfyllelsen teoretiskt kan omfatta en rad olika mål – detta även om man (som för skolformerna) enbart utgår från huvudområdena normer och värden och kunskaper. Det är då angeläget att de innehållsområden och mål som faktiskt väljs ut, utvärderas och redovisas i kvalitetsredovisningen, verkligen visar centrala kvaliteter och förbättringsområden. Det är också viktigt att över tid upprätthålla en balans och integration mellan de olika mål- och innehållsområdena, så att redovisningen av kvalitetsutvecklingen över tid omfattar skol- och verksamhetsformernas hela uppdrag.

→ Att diskutera!

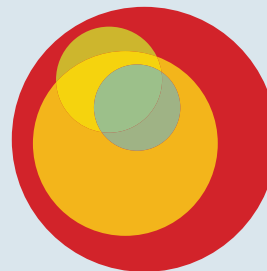
- Var i kvalitetsredovisningen kommer "arbetet i verksamheten" in? Är det som en "egen" innehållslig rubrik eller presenteras detta som en del av varje mål- eller innehållsområde? Ytterligare en variant är den som visas i exemplet från vuxenutbildningen (s. 55 i handboken), där man väljer att låta "arbetet i verksamheten" ingå både som ett fristående avsnitt och som en del av redovisningen kring varje "kvalitets- eller målområde". Vilka för- och nackdelar finns i dessa olika sätt att hantera frågan?
- Vilket utrymme finns i kvalitetsredovisningen för de egna verksamhetsmålen eller de egna prioriterade insatserna?
 - Hur sker urvalet av dessa och på vilka grunder?
 - Vilken betydelse har de nationella proven i detta sammanhang?
 - Redovisas andra underlag för kunskapsbedömningar?
 - Vilka skäl finns att över tid redovisa kunskapsbedömningar i samtliga ämnen och kurser inom de olika skolformerna?
 - Vilka sammanställningar görs av elevernas kunskaper i årskurser lägre än årskurs 5?
 - Hur och när sker redovisning av arbetet med skolans ämnesövergripande kunskapsområden?

→ Att granska!

- Hur tydligt anges i kvalitetsredovisningen att det är nationella mål som bedömningen av utbildningens måluppfyllelse riktar sig mot? (Rubrik, mål i klartext, "underförstått")
- Vilken balans råder i aktuella kvalitetsredovisningar mellan huvudområdena:
 - normer och värden och kunskaper (avser skolformerna),
 - normer och värden, utveckling och lärande och barnens inflytande (avser förskolan) samt
 - mellan normer och värden, barnens inflytande, samverkan med föräldrar, komplement till skolan och att erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen (avser fritidshemmet),
 - olika målområden för respektive skol- och verksamhetsform (avser huvudmannanivån)?

→ Att göra!

- **I kommunen:** Planera för en övergripande och sammanfattande redovisning av måluppfyllelsen i fråga om några huvudområden relaterade till nationella mål samt för respektive skol- och verksamhetsform. Utgå från frågorna: Vad? (dvs. vilket innehåll och vilka mål ska väljas ut i förhållande till allmänna råd, läroplaner, kursplaner och lokala måldokument och prioriteringar) och Hur? (dvs. typ av underlag, målgrupp, tidpunkt/-er, insamling och bearbetning, redovisning, diskussion). Vilka av dessa huvudområden bör återkomma i kvalitetsredovisningen varje år?
- **I skolformerna:** Välj ut mål- och innehållsområden utifrån normer och värden och kunskaper. Utgå från frågorna ovan: Vad? och Hur? Ordna innehållet i en tidsmässig kontinuitet under t.ex. fyra år så att de viktigaste kvalitetsaspekterna blir belysta och värderade under den tidsperioden. Vilka bör redovisas varje år?
- **I förskolan:** Välj ut mål- och innehållsområden utifrån normer och värden, utveckling och lärande och barnens inflytande. Utgå från frågorna ovan: Vad? och Hur? Ordna innehållet i en tidsmässig kontinuitet under t.ex. fyra år så att de viktigaste kvalitetsaspekterna blir belysta och värderade under den tidsperioden. Vilka bör redovisas varje år?
- **I fritidshemmet:** Välj ut mål- och innehållsområden utifrån normer och värden, barnens inflytande, samverkan med föräldrar samt fritidshemmets uppgift att komplettera skolan och erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. Utgå från frågorna ovan: Vad? och Hur? Ordna innehållet i en tidsmässig kontinuitet under t.ex. fyra år så att de viktigaste kvalitetsaspekterna blir belysta och värderade under den tidsperioden. Vilka bör redovisas varje år?

Gemensamma områden i kvalitetsredovisningen

SIDORNA 74–76 I HANDBOKEN

Inom de områden som kvalitetsredovisningen behandlar bör kommunen, skol- och verksamhetsformerna redovisa situationen för barn och elever i behov av särskilt stöd, för barn och elever med funktionshinder, för barn och elever med annat modersmål än svenska, samt för flickor och pojkar respektive manliga och kvinnliga studerande. Dessutom bör över tid fördjupade utvärderingar av verksamheten och utbildningen för dessa grupper redovisas, liksom för området hälsa och livsstil. Området hälsa och livsstil i vid mening konkretiseras i de allmänna råden som exempelvis kunskaper om kostens betydelse, konsekvenser av att använda tobak och andra droger, kunskaper om och attityder till sex och samlevnad, betydelsen av fysiska aktiviteter samt måltidernas kvalitet.

För de barn- och elevgrupper som nämns ovan är det framförallt verksamheternas styrkor och svagheter som bör belysas både i relation till de innehållsområden som tas upp i kvalitetsredovisningen och i mer riktade eller fördjupade utvärderingar. Inom ramen för kvalitetsredovisningens innehåll kan man således tänka sig redovisning av såväl förutsättningar och arbete som måluppfyllelse i relation till dessa barn- och elevgrupper. För verksamheternas kvalitetsarbete blir analysen, bedömningen och åtgärderna viktiga för att synliggöra styrkor, svagheter och förbättringsarbete i det förebyggande arbetet.

Att diskutera!

- Vilka principer styr redovisningen av situationen för de barn- och elevgrupper som nämns ovan? Är det *inom* respektive mål- och innehållsområde, är det genom *riktade utvärderingar* eller är det en kombination av båda?
- Vilka underlag kan behövas för att kunna göra dessa typer av redovisningar, analyser och bedömningar?
- Vilka nationella mål och riktlinjer i de olika läroplanerna kan relateras till området hälsa och livsstil? På vilket sätt är mål och åtgärder kring hälsa och livsstil i kommunens skolplan och verksamheternas arbetsplaner förenliga med de nationella målen?
- Vad innebär det att genomföra en *fördjupad utvärdering* i fråga om kvalitetsredovisningens gemensamma områden, dvs. jämfört med en "vanlig" utvärdering? Hur skiljer sig t.ex. materialets kvalitet och omfång?

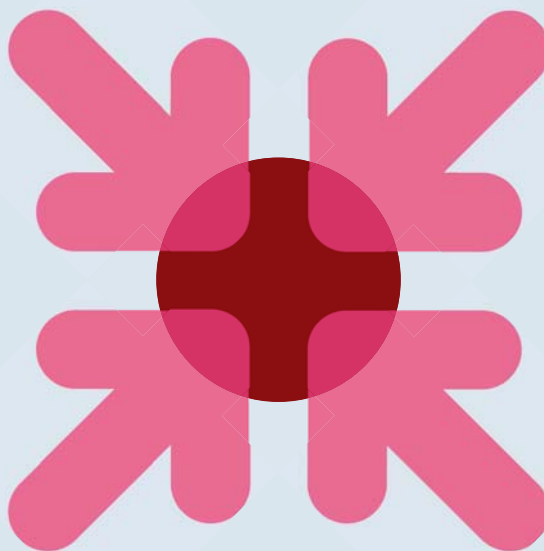
Att granska!

- För vilka barn- och elevgrupper (se ovan) redovisas situationen i aktuella kvalitetsredovisningar?
- Var ligger fokus i redovisningen, på verksamhetens styrkor och svagheter eller på de enskilda elevernas situation och förmågor (jfr allmänna råd, s. 19, handboken s. 14, 74, 75)?
- Hur redovisas området hälsa och livsstil i aktuella kvalitetsredovisningar? Vilka kopplingar finns till nationella mål, skolplaner och arbetsplaner?

Att göra!

- Planera insamling av underlag för utvärdering av exempelvis elevernas kunskapsutveckling i några ämnen eller kurser (alla skolformer) eller av förskolans arbete med barnens skapande förmåga i förskolan, på så sätt att redovisning kan göras av situationen för de olika barn- och elevgrupperna.
- Lägg upp en plan för en *fördjupad utvärdering* kring någon del av de s.k. gemensamma områdena. Fundera över vilka krav man kan ställa på utvärderingens underlag t.ex. i fråga om variation i underlaget, vilket urval av personer som görs och materialets omfattning.

Ett nytt uppdrag – uppföljning och utvärdering av likabehandlingsplanen

SIDORNA 77–79 I HANDBOKEN

Kravet på att i kvalitetsredovisningen redovisa en uppföljning och utvärdering av likabehandlingsplanen infördes den 1 juni 2006. Enligt de allmänna råden är denna uppföljning och utvärdering väsentlig för att säkerställa att planen fungerar som ett verktyg för att förebygga och förhindra diskriminering eller annan kränkande behandling. Av exemplen i handboken framgår att utvecklingsarbetet kring framtagandet av likabehandlingsplanerna pågår på många håll i landet, men också att det finns närliggande mål- och innehållsområden som sedan tidigare naturligt ingått i kvalitetsredovisningen t.ex. förekomsten av kränkande behandling (fysisk och psykisk), mobbning eller hot om våld i förskolan, fritidshemmet eller skolan. Uppföljning och utvärdering av likabehandlingsplanen kan innebära att integritetskänsliga uppgifter hantearas, vilket ställer högre krav på att de utvärderingsmetoder som används verkligen är beprövade och tillförlitliga.

Att diskutera!

- Vilka punkter i likabehandlingsplanen är särskilt angelägna att följa upp och utvärdera?
- Hur och vid vilka tidpunkter genomförs uppföljningen och utvärderingen av likabehandlingsplanen?

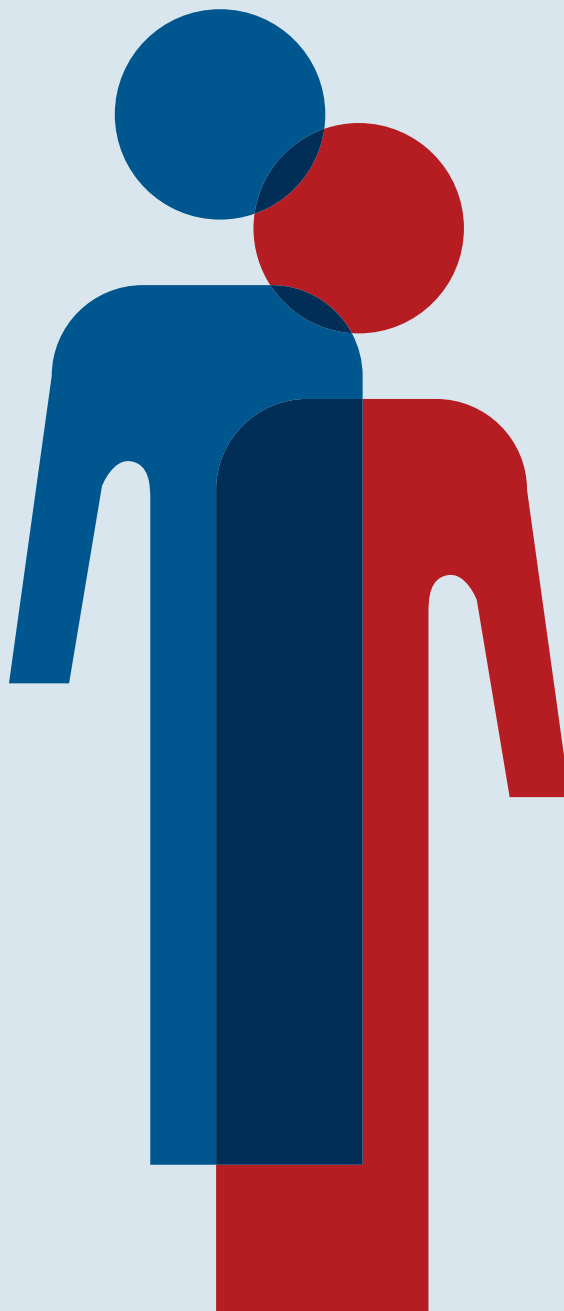
Att granska!

- På vilket sätt behandlas uppföljningen och utvärderingen av likabehandlingsplanen i aktuella kvalitetsredovisningar?
- Vilka närliggande mål- och kvalitetsområden berörs och på vilket sätt blir de belysta?
- Hur framgår det av kvalitetsredovisningen att uppgifterna i uppföljningar och utvärderingar av likabehandlingsplanen är trovärdiga? Vilken betydelse har det underlag man bygger sina bedömningar på?
- Granska exemplet på s. 79 i handboken. Vilka förtjänster och brister kan ni se i fråga om på vilket sätt den skolan tänker genomföra uppföljning och utvärdering av likabehandlingsplanen?

Att göra!

- Gör en plan för hur uppföljningen och utvärderingen av likabehandlingsplanen ska genomföras över tid, dels varje år, dels över längre tid. Använd som tidigare frågorna: Vad? och Hur? Tänk särskilt på hur integritetskänsliga uppgifter ska hanteras.

Analys, bedömning och åtgärder i kvalitetsredovisningen

SIDORNA 15–19 SAMT 80–86
I HANDBOKEN

Av resonemangen i handboken kan man förstå att nyckeln till själva förbättringsarbetet ligger i arbetet med analysen, bedömningen och åtgärderna i kvalitetsredovisningen. Avgörande för en god analys är kvaliteten på de underlag som (kontinuerligt) samlats in i de aktuella utvärderingarna. De begrepp som föreslås på s. 16–17 i handboken kan användas som redskap för att få analysen att röra sig från enkelhet mot en högre grad av komplexitet. Nära förknippat med analysen är bedömningen, som i kvalitetsredovisningen slutligen ska göras i relation till de nationella målen. Detta även om man har utvärderat mål som är konkret kopplade till det lokala arbetet med målen. Bedömningen i relation till målen sker således i minst två steg i kvalitetsredovisningen och den vinner på att uttryckas i klartext (jfr s. 18–19 i handboken med exempel på värderande utlåtanden).

I de allmänna råden betonas betydelsen av en ”röd tråd” mellan analysen, bedömningen och åtgärderna bl.a. för att öka förståelsen för varför man beslutat om en viss åtgärd. Så även om inte alla delar av analysen framgår av den skriftliga redovisningen, är det viktigt att den logiska kopplingen framträder mellan identifierade styrkor och svagheter, de bedömningar som görs i relation till de nationella målen och de åtgärder som man beslutar att genomföra. Åtgärderna bör också vara tydligt anknutna till den ansvarsnivå som kvalitetsredovisningen omfattar.

→ Att diskutera!

- Hur kan man redan när kvalitetsredovisningens innehåll planeras, förbereda för den efterföljande analysen?
- På vilket sätt kan analysen i aktuella kvalitetsredovisningar utvecklas med tanke på:
 - tillgängliga underlag?
 - sättet att analysera?
 - när analysen sker?
 - hur dokumentation sker?
- Hur kan den mer "spontana" analysen bli en del av kvalitetsredovisningens analys?
- Hur används det analysverktyg för betygsresultaten i grundskolans årskurs 9 (SALSA) som Skolverket tillhandahåller?
- Av exemplen i handboken framgår att man i vissa kommuner kommit överens om att använda samma värderande uttryck i sina bedömningar av måluppfyllelsen t.ex. "otillfredsställande", "inte helt tillfredsställande", "bra", "mycket bra". Diskutera för- och nackdelar med att göra på det sättet.
- På vilket sätt sker uppföljning av tidigare åtgärder i kvalitetsredovisningen, dvs. hur vet man att de åtgärder man genomfört har fungerat som det var tänkt?

→ Att granska!

- Vilken typ av analys (jfr begreppen på s. 16-17 i handboken) förekommer i aktuella kvalitetsredovisningar?
- Vilka styrkor respektive svagheter lyfts fram i analyserna?
- Hur används komponenter som förutsättningar och arbetet i verksamheten för en fördjupad analys?
- På vilket sätt framträder en "röd tråd" i kvalitetsredovisningen, dvs.
 - handlar resultatredovisningen om målen?
 - riktar sig analysen och bedömningen mot aspekter av målen?
 - uttrycker åtgärderna vad man faktiskt avser göra för att förbättra måluppfyllelsen utifrån den analys och bedömning som görs?
- Hur tydligt framgår en bedömning i relation till de nationella målen (värderande utlåtanden eller sifferbedömningar i klartext)?

→ Att göra!

- Prova att använda något eller några av de fyra begreppen som redskap för analysen (s. 16–17 i handboken) i ett pågående arbete med kvalitetsredovisningen. Fundera över vilka begränsningar det tillgängliga underlaget kan innebära för analysen.
- Prova att genomföra en bedömning i minst "två steg" (se ovan) i ett pågående arbete med kvalitetsredovisningen så att kvalitetsbedömningen slutligen i klartext sker i relation till de nationella målen.
- Granska planerade uppföljningar och utvärderingar för att se huruvida det underlag som ska samlas in är rikt och varierat så att en fördjupad analys möjliggörs.
- Planera för hur den mer "spontana" analysen kan systematiseras och bli en del av kvalitetsarbetet och kvalitetsredovisningens analys.

Checklista för granskning av mål och måldokument

När det gäller målformuleringar!	Ja	Nej
1) Är målen mål, dvs. skiljer man på mål och medel?		
2) Finns det definierade subjekt i målen, dvs. barn, elever, personal, föräldrar osv?		
3) Framgår olika måltyper, t.ex. mål att uppnå, mål att sträva mot?		
4) Är målen tydliga, dvs. begripliga för inblandade parter?		
5) Är målen försedda med målkriterier eller förtydliganden där det klargörs vilka "tecken" på målluppfyllelse som krävs för att målen ska anses uppnådda?		
När det gäller måldokumentens funktion! (jfr även BRUK B1.2 för grundskola och gymnasieskola)		
1) Är de lokala målen förenliga med de nationella målen (och målen i skolplanen)?		
2) Är personalen delaktig i arbetet med verksamhetens måldokument (t.ex. arbetsplanen)?		
3) Deltar företrädare för elever och vårdnadshavare när arbetsplanen utarbetas (grundskolan)?		
4) Deltar representanter för eleverna när arbetsplanen utarbetas (gymnasieskolan)?		
5) Innehåller arbetsplanen sådant som är av stor vikt för det lokala arbetet med de nationella målen t.ex. barnens/elevernas inflytande?		
6) Framgår det hur uppföljning och utvärdering ska ske?		

Kvalitetsarbete i förskola och skola

Studiehandledning

Hur kan du som arbetar med kvalitetsfrågor använda handboken *Kvalitetsarbete i förskola och skola*, som gavs ut av Myndigheten för skolutveckling 2007?

Denna handledning ger dig tips och idéer om hur du på ett effektivt sätt kan använda detta material. Rubrikerna *Att Diskutera*, *Att Granska* och *Att Göra* ger underlag för diskussioner och tillämpningar som förhoppningsvis bidrar till att utveckla kvalitetsarbetet.

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING